

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

EKİM 1971

SAYI 88

CİLT : 15

350 KURUŞ

TÜRLON

Türk Nylon 6 ipliği

SİFAŞ

SENTETİK İPLİK FABRİKALARI
A. Ş.

MERKEZİ : Bursa — Sanayi Bölgesi

Telefon: 33 12 — 26 44

BÜRO : Bursa — Atatürk Caddesi, Ticaret Bankası, İş Han Kat 1
Tlf: 44 89

BÜRO : İstanbul — Unkapanı Atatürk Bulvarı, Manifaturacılar Çarşısı
No. 3501 — 3502 **Telefon:** 22 35 73 — 27 72 53

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	750,— TL.
İç sahife	500,— TL.
Arka kapak içi	750,— TL.
Arka kapak	1000,— TL.

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; İctimai ve Siyasî felâketlerden yakasını kurtaramaz.
K. ATATÜRK

CİLT : XIV

EKİM 1971

SAYI : 88

Fiatı : 3.5 T. L.

Yıllık : 42-6 Aylık : 21 TL.

YAZI HEYETİ

İSTANBUL

MUAMMER BAŞOĞLU
NİHAT BATUR
İLKER BİRDAL
NATİK BUDA
FARUK ÇEHRELİ
MEHMET EMANET
ZEKİ ERGİNSU
ŞEMSEDDİN GÜLER
Prof. Dr. MÜKERREM HİÇ
EROL OKUYAN
ORHAN SOFUOĞLU
REŞAT UMUR
RİDVAN YÜKSELEN
ANKARA
ORHAN BULDAÇ
NACI SARIEYYÜBOĞLU
SEZER SUNGUR

Sahibi : Cemiyet Adına OKTAY EMED

Yazı İşleri Müdürü : NİHAT BATUR

İdare Müdürü : ZEKİ ERGİNSU

İdare Yeri : Tüznel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63

P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : YENİLİK BASIMEVİ

İÇİNDEKİLER

2. Derginin Sesi ***
3. Endüstrileşmenin önemi ve
Türkiyede Endüstrileşme çabaları Servet ŞENGÜN
11. Reformlar Orhan BULDAÇ
15. İstanbul Belediyesinin
Malî Yapısı Nuran ADAK
33. Dirife Ekonomi ve
Enflasyon Celâdet MORALIGİL

Derginin Sesi !.

Sevgili ve Değerli Okuyucularımız,

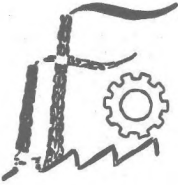
Türkiyemiz, son 25 yıl içinde ekonomik ve sosyal yönden büyük bir gelişme kaydetmiş bulunuyor. Gelişmeyle birlikte bünyede de değişme var. Bir taraftan yollar, barajlar yapılıp onarılırken diğer taraftan resmi ve özel sektörün adeta birbirleriyle yarış edercesine sınaî kuruluşları işletmeye açmaları, tarımda da randıman artırıcı metod ve yolların öğretilmesi ülkemizin kalkınma çabalarını gerçekleştirmek amacıyla yaptığı hamlelerdi!... Ancak, ne var ki, bu işler yapılırken enflasyondan kaçınılamamış; ülkenin sanayileşmesi, tarım ekonomisinin modernleşmesi, dış ülkelere olan borçlarımızın günden güne çoğalması ekonomik bir fırtınanın işaretiydi!... Bu arada iç ve dış değeri her geçen gün biraz daha düşen paramızın dış ticaretimizin düzeltilmesi bakımından bir kaç defa devalüe edildiğine de şahit olduk. Fakat, her defasında yapılan bu devalüasyonlarla iş bitmemiş; yeni yeni alınan dış borçlarla ayarlanması istenen denge büsbütün içinden kılılmaz bir duruma sokulmuştu.

Bir ümit ışığı olarak beliren 12 Mart Muhtırasının Reformlar kabinesi programlarında sıraladıkları hususlarla bu rahatsızlığı giderici tedbirler almaya başladılar. İthalatta ve ihracatta fiat kontrollerini yeniden ve değişik tarzda uygulayarak yıllardır kaçırılmasının önü alınamıyan dâviz kaybımıza bir son vermek istediler. Ne varki, kontrol kadar ihracata kolay pazarlama ve rahat çalışmanın imkânı verilmesi de şarttır. Türkiye'nin bugünkü bünyesi ziraattan sanayie döndüğüne göre belli başlı ziraat ürünleriyle yıllardır sağlıyamadığımız dış ticaret dengemizin sınaî mamullerin ihracıyla gerçekleştireceğine inanmalı ve buna dört elle sarılmalıyız. İhracatımızın kalkınması sınaî mallar üretimindeki hızlı gelişmenin dışarıya süratle akıtılmasıyla sağlanacaktır. Bunun için: 1 — Programda ve pazarlama kuruluşlarına imkân sağlayacak; 2 — Dış piyasalarda irtibat sağlayacak şahıs veya kuruluşlara komisyonlarının derhal ödenmesini sağlayacak kanunların derhal çıkartılması şarttır. 3 — Ayrıca, ihracatçılara çalışmalarını kolaylaştıracak ticarî dövizin ve primlerinin bekletilmeden ödenmesi 4 — Kara yolu nakliyesinin taşıt probleminin de bu arada ihmal edilmemesi, alınması başta gelen tedbirlerdir.

İşte biz İktisatçılar bu konuları derinliğine düşünen ve bu konularda yurduмуza faydalı olmak amacıyla yetişmiş bulunuyoruz. Fakat, ne yazık ki 20 nci asrın kalkınma temposuna uymaya çalıştığımız bu günlerde dahi yerimiz henüz bulamadık. Literatürde İktisatçı olarak tescil edilen bizler kamu karşısında acaba ne zaman bir doktor, bir mühendis, bir avukat, eczacı v.s. gibi mesleğimizin muhtariyetine kavuşacağız!....

Sevgi ve Saygılarımızla,

İKTİSAT DERGİSİ

Endüstrileşmenin önemi ve Türkiye'de Endüstrileşme çabaları

Servet ŞENGÜN

Milletlerin ana hedeflerini teşkil eden topluca kalkınma, her milletin bu gayeyi gerçekleştirebilmek için muvaffak olamadığı bir iş, erişemediği bir sonuçtur. Kalkınmayı ve dolayısıyla fertlerine daha iyi bir hayat standardını verebilme-yi düşünen ülkeler, bu emellerine ulaşabilmek için kendilerine, özgü tüm şartları da dikkate alarak, türlü biçimlerde faaliyetlere girişmişlerdir, girişmektedirler. Bu faaliyetler içinde de en önemlisini «Endüstrileşmek» meydana getirmektedir. Çünkü endüstrileşmek, refah yolunu açan en uygun ve etkili ilk anahattır. Bunu bilen, buna inanan he-

men hemen bütün milletler bu arada da Türkiye, endüstrileşme çabalarını sıklaştırmıştır.

ncak endüstrileşme yarışında her millet başka başka yerleri alabilmiş, bazı devletler büyük aşamalar yaparken, bazıları daha işin başlangıç safhasını tamamlayamamış, bazıları ise buna yeni girişebilmişlerdir. Türkiye bu yarışta, ne yazık ki çok geri kalmış ve hâlâ endüstrileşmenin başlangıcında olmaktan kurtulamamıştır.

ENDÜSTRİLEŞME NEDİR?

Böylesine büyük bir önem taşıyan endüstrileşme acaba nedir?

Nasıl tarif edilir? Endüstrileşme ile endüstri arasındaki ilişki, sanayi ve tarımın endüstrileşme karşısındaki durumu nedir? Bu soruların cevabını kısaca bulmaya çalışalım, sonra da Türkiye'deki endüstrileşme gayretlerini genel olarak gözden geçirelim.

Seri şekilde üretimde bulunan, otomasyonu gerçekleştirerek el emeğiyle mümkün olmayacak derecede üretme olanakları sağlayan makineler ve fabrikalar topluluğu şeklinde tarif edilebilen endüstri, çok daha geniş bir anlam taşıyan endüstrileşmeden farklıdır. Endüstrinin unsurlarını teşkil eden aletler ve fabrikalar muayyen fedakârlıklar sonucu ithal edilebilirse de, endüstrileşmek pek kolay mümkün olmayan durumdur. Çünkü endüstrileşme, endüstri kelimesinin anlattığı gibi fiziki ve maddesel bir kavram değildir. Endüstrileşme maddi ve fiziksel unsurlar yanında, manevi bir takım şartların da bulunmasını ister. Bu şartlar, düşünme, araştırma ve yaratma yetenekleridir ve bunlar da sosyal ve kültürel bir gelişmenin mevcudiyetini gerektirir.

Endüstrileşmiş toplumlarda maddi imkânlar yanında endüstrileşmeyi gerçekleştirecek manevi unsurların olması lâzım derken şunu anlatmak istedik. Sadece fabri-

kaların kurulmasını temin etmek, tesisleri yapmak yetmez. Bu fabrika ve tesisler manzumesini en iyi şekilde kullanabilmek, üretimde en faydalı yolu bulabilmek, teknoloji kültürünü meydana getirmek suretiyle, fabrika ve tesisleri dışardan getirmek yerine, kendi imkân ve bilgileriyle yapabilmek yeteneklerine kavuşmaktır. Aksi takdirde dış yardımlarla sınırlar içine alınabilmiş her türlü fabrika ve tesisler, sadece üretimde bulunmaktan başka fayda sağlayamazlar.

Endüstrileşmiş memleketlerde endüstrileşme olayını gerçekleştiren bir kadro meydana gelmiş demektir. Endüstrileşmede en önemli faktör de esasen budur. Çünkü bu kadronun mevcudiyeti endüstrileşme hareketinin gerçekleşmesi için lüzumlu ilk unsurdur. Batı Almanya böyle bir kadroya sahip olduğu için, ikinci dünya harbinden bitkin ve mahvolmuş çıkmasına rağmen, kısa bir süre zarfında büyük aşamalar kaydedebilmiş ve endüstrileşebilmiştir. Buna karşılık zengin bazı petrol ülkeler, örneğin Suudi Arabistan, böyle bir kadroya ve teknoloji kültürüne sahip olmadığından endüstrileşememiştir. Oysa bu ülke birçok endüstri kurumlarını ithal etmek suretiyle endüstriyel üretimlerde bulunabilmektedir.

ENDÜSTRİLEŞME DERECEŚİ

Bir memleketin endüstrileşme

derecesini ölçmek, endüstrileşme savaşında hangi basamakta olduğunu anlamak için iktisatçılar bir takım ölçekler bulmuşlardır. Bunlar türlü açıdan, türlü mukayese yöntemleriyle bir fikir vermeyi sağlarlar. Örneğin Mailzels, ülkenin yıllık ihracatı içinde nihai ürünlerin oranı ile nüfus başına düşen imalat sanayi üretimini ölçü olarak almıştır. Buna göre bir memleket ne kadar fazla ihracatta bulunur ve bu ihracatın içinde nihai mamuller ne kadar fazla oranda yer alırsa o ülke endüstrileşme yarışının ön sıralarında demektir.

Aynı şekilde fert başına düşen imalat sanayi ürünü miktarı ne kadar artarsa, yine o ülke endüstrileşmede ileri fırlamış sayılır. Aksi takdirde, yani ithalat içinde nihai mamul ürünleri, ihracatta da ham madde ve tarım ürünleri fazla oradaysa, o memleketin endüstriyel bakımdan çok geride kaldığı rahatlıkla ileri sürülebilir. Bu sebeple endüstrileşmek aşkıyla yanan dev-

letler, öncelikle hammadde ihracı yerine mamul madde ihracını çoğaltmaya, mamul madde ithali yerinde hammadde ithalini çoğaltmayı sağlamalıdır. Böylece bir yandan endüstri gelişirken öte yandan da endüstrileşmek mümkün olacaktır. Bunu başka bir deyişle açıklamaya çalışırsak diyebiliriz ki; bir memleketin gayri safi milli hasılası içinde tarım ürünleri miktarı fazlaysa o ülke henüz endüstrileşmemiş, yok eğer sanayi mamulleri fazlaysa endüstrileşmiş kabul edilebilir. Nitekim istatistiklere baktığımızda, endüstrileşmiş milletlerin gayri safi milli hasılası içinde tarım ürünleri oranı azalırken, sanayi ürünleri oranı artmış, bu değişiklik endüstrileşme şiddeti ile aşağı yukarı bir benzerlik ve uygunluk arz etmiştir.

Bunu bir örnekle belirtmek gerekirse, endüstrileşmemiş, yarı endüstrileşmiş ve endüstrileşmiş sayılan bazı ülkelerin gayri safi milli hasılası içindeki endüstri ve tarım

Endüstrileşmemiş:	Gayri safi milli hasıla	Tarım	Endüstri
Pakistan	100	58	10
Burma	100	43	16
Yarı endüstrileşmiş:			
Türkiye	100	40	20
Kolombiya	100	39	21
Endüstrileşmiş:			
Belçika	100	8	48
Almanya	100	8,5	53

ürünleri oranına göz atmamız gerekecektir. (Yukarıdaki tablo oldukça eski bir istatistikten faydalanarak hazırlandığından sadece bir fikir vermek için yazımıza alınmıştır).

Görüldüğü üzere tarım ürünlerinin oranı endüstrileşmemiş, yarı endüstrileşmiş ve endüstrileşmiş ülkelerde tedricen azalırken, endüstri ürünleri de aynı şekilde artmaktadır. Tarım sektörü ile endüstri sektörünü daha teferruatıyla incelemek imkânını bulabilirsek, endüstrileşmemiş ülkelerin ihracaatında nihai mamuller oranının yaklaşık olarak % 10 dan düşük, yarı endüstrileşmiş ülkelerde % 10-15 arası ve endüstrileşmiş ülkelerde de % 15 den yukarı olduğunu tesbit ederiz. Aynı şekilde ve Mailzels'in düşünce plânından faydalanırsak, endüstrileşmemiş ülkelerde fert başına düşen sanayi mamulleri miktarının yaklaşık olarak 30 dolardan az, yarı endüstrileşmiş ülkelerde 30-150, bazen 250-300 dolar ve endüstrileşmiş ülkelerde de 150 dolardan fazla olduğu anlaşılabilmektedir.

TÜRKİYE'DE ENDÜSTRİLEŞME

Az gelişmiş memleketler sınıfında yer alan Türkiyemiz, bu sınıfin icabı olarak endüstrileşme bakımından da «Az» a yakındır ve yarı endüstrileşmiş ülkeler safında-

dır. Ancak yarı endüstrileşmiş ülkeler de birinci ve ikinci derece olmak üzere kendi aralarında ikiye ayrılmaktadır ve Türkiye bunlardan ilkinde, yani daha az endüstrileşmişler arasında yer almaktadır. Bu demektir ki, endüstrileşme yolunda katetmek zorunda olacağımız daha çok kilometreler vardır ve bunu başarmak güçlüğü, yıllarca ülkemiz insanlarına dert teşkil edecektir.

Türkiye genel anlamıyla bir tarım memleketidir ve kalkınma çabalarında tarım sektörü ihmal edilmeyecek bir önem arz etmektedir. Ekonomik politikamıza imzalarını koyanlar işte bu gerçeği görerek kalkınmamızın tarıma mı, yoksa endüstriye mi dayalı olması gerektiğini sürekli şekilde tartışmışlardır. Kimilerine göre Türkiye bir tarım ülkesidir ve kalkınması da tarımla mümkün olabilecektir, kimilerine göre de sanayi ve endüstri kalkınma için daha elverişli yoldur. Bu iki grup çatışırken araya girenler ise uzlaştırmacı bir formül aramışlar, neticede tarımı esas alan bir endüstri politikasını tavsiye etmişlerdir. Bunlara göre Türkiye'de büyük bir tarım potansiyeli vardır ve bu potansiyeli ihmal etmeye gelmez. Endüstri de kalkınma anahtarlarından en önemlisini teşkil ettiğine göre, tarımla beraber endüstriyi geliştirmenin yöntemlerini denemek en yararlısı olacaktır.

Aşağıda 1966-1967-1968-1969 ve 1970 yıllarına ait bir istatistik ve Türkiye'de gayri safi milli hasılanın beş sektöre nasıl dağıldığını bulacaksınız. Rakamlar incelenirse 1966 daki tarım sektörü hasılasının 30.161 milyon, sanayi sektörü hasılasının 13.727 milyon lira olduğu görülecektir. 1970 yılında tarımın payı ancak 37.560 milyona çıkarırken, sanayinin payı 22.609 milyona ulaşmıştır. Bu da tarım ürünleri oranında genel bir düşüğe karşılık, sanayi ürünleri oranında bariz bir artışın mevcudiyetini açıklığa kavuşturmaktadır. Aynı şekilde inşaat sanayi, ticaret ve ulaştırma sektörlerindeki yükseliş oranının da tarıma nazaran daha hızlı bir tempoyu bulduğu anlaşılmaktadır.

G.S.M.H.'nin sektörler itibariyle dağılışı

(Cari fiatlarla milyon TL.)

Sektörler:	1966	1967	1968	1969	1970
Tarım	30.161	31.355	32.992	34.972	37.560
Sanayi	13.727	16.006	17.670	20.498	22.609
İnşaat sanayi	5.437	6.236	7.302	8.266	9.589
Ticaret	6.465	6.489	7.358	8.403	9.529
Ulaştırma	5.633	6.489	7.358	8.403	9.529

Birinci beş yıllık plânda tarım sektörüne daha çok önem verilirken, tarım ürünlerinin ihracı ile sanayinin finansmanı ve imalat sanayiindeki talep artışını kısıtlayarak enflasyonu önlemek gayeleri güdülmüştü. İkinci beş yıllık plânın

tarım sektörüne verdiği önem nisbeti azalırken, endüstrileşme gayretlerinin daha sıklaştırılmaya çalışıldığı, üçüncü beş yıllık plânda ise makine imalat sanayine öncelik tanınarak endüstrileşme için gerekli olan bu şartın yerine getirilmesi istenmiştir. Ne varki geçen zamanda, Türk endüstrisinin arzulan seviyeye yükselemediği acı bir gerçek olarak gözlerden uzak kalmamıştır. Siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar, birbirini takip eden olumsuz olaylar endüstrileşme savaşındaki Türkiye'yi engellemiştir. Kalınma hızının son yıllarda düşmesi, ekonomik durgunluğun açık bir hâl alması, bu arada özellikle özel sektör yatırımlarının azalması, devalüasyona rağmen ihracatın beklenen şekilde artmaması, fiatların süratle yükselmesi, Türk ekonomisine bir karamsarlık getirmiştir.

Şimdi vereceğimiz iki tablo son beş yıldaki ithalat ve ihracatımızın seyrini madde grupları itibariyle gösterecektir. Buradan da ihracatımızın daha çok tarımsal ürünleri kapsadığını ve Mailzels'in nihai ürünleri arttırmak gerektiği şeklin-

deki öğütünü yerine getirmekten hayli uzaklarda kaldığımızı anlayacağız.

la, sanayicilerimiz artık ellerini çabuk tutup, kollarını sıvamalı, kendilerinden beklenen hamlelere gi-

Madde grupları itibariyle			İhracat (Milyon dolar)		
Gruplar	1966	1967	1968	1969	1970
Tarım ürünleri	379,1	420,4	399,4	405,0	442,5
Sanayide kullanılan ürünler	242,4	254,0	238,7	204,0	261,3
Canlı hayvan ve hayvan ürünleri	26,2	25,5	24,5	32,5	33,7
Madenler	23,1	20,7	26,0	34,8	45,4
Sanayi ürünleri	88,3	81,2	71,0	93,6	98,2
Toplam	490,5	522,3	496,4	536,7	588,2

Madde grupları itibariyle ithalat (Milyon dolar)					
Gruplar:	1966	1967	1968	1969	1970
Makineler	227	228	254	224	274
Demir-çelik	67	47	44	51	93
Akaryakıt	55	54	64	61	67
İlaç-boya	56	62	72	80	91
Nakil vasıtaları	74	60	85	86	114
Mensucat-iplik	41	42	42	38	37
Suni plâstik ve tabii sentetik kauçuk	34	37	38	32	35
Hayvani ve nebati yağlar	17	5	3	6	7
Gübreler	28	37	48	52	31
Diğer maddeler	119	113	114	171	199

Bununla beraber bilhassa Ortak Pazara geçiş döneminin başlamasıyla Türkiye için endüstrileşme imkânları ve zarureti doğmuş bulunmaktadır. Geçiş döneminin sağlayacağı kolaylıkların da yardımcı-

rişmelidirler. 1971 yılının tahmini büyüme hızı tarım sektöründe yüzde 7,5 civarında olacağı söylenmektedir. Nitekim Tarım Bakanı Orhan Dikmen bir müddet önce yaptığı açıklamada bu hususu belirtmiş ve

şöyle demişti: «Yaptığımız tahminlere göre 1971 yılında tarım sektörünün gelişme hızı sabit fiatlarla yüzde 7,5 civarında ve belki de üstünde olacaktır. Bu fevkalâde bir neticedir. Sanayi ve hizmet sektörlerinin büyük bir durgunluk içinde bulunduğu şu sıralarda tarımdaki büyümenin değeri daha da önem kazanmıştır.» İşte tarımdaki bu fazlalıktan da faydalanılarak ihracat imkânları bulabilmek, bir yandan da Ortak Pazarın sağlayacağı avantajları değerlendirmek suretiyle endüstrileşme gayretinde ilerleme kaydetmek kolaylaşacaktır. Çünkü yıllar süren tartışmalara rağmen Ortak Pazar, Türk ekonomisi, bilhassa endüstrileşmemiz bakımından olumlu ortamı getirecektir. Şimdiye kadar devletin koruyucu niteliğine sığınarak düşük kaliteli malla fazla kazanç sağlamanın yollarını bulan sanayici bundan böyle rekabetin getireceği zorunlukla kaliteli mal ve ucuz fiyata gitmeğe çalışacaktır.

Yukarıda belirtildiği gibi tarımdaki büyüme hızının yüzde 7,5 oranında olması gerçek bir avantajdır. Geçiş döneminin sağladığı kolaylıklardan da en iyi şekilde istifade etmek gerekecektir. Eğer buna muvaffak olabildiğimiz takdirde, hızla artacak ihracatımız Türk sanayicilerine yatırım malı ithal etme imkânı verecek ve endüstrinin geliş-

mesi için lâzım gelen makine-teçhizatı avuçlarında bulabileceklerdir.

Şimdi de Ortak Pazar geçiş dönemine girmemizle tarafların üzerine aldığı sorumlulukları kısaca özetleyelim :

Türkiye'nin sorumluluğu:

1 — Türkiye, Ortak Pazardan ithal edilen mallara uygulanan gümrük vergilerini yüzde on indirecektir. Sadece yapacağı lanolin, degra, sınav yağ asitleri, gliserin, şeker mamulleri, çikolata, çocuk mamaları, mamul tütün, kok ve sömi kok, asitler, kimyasal ürünler, selüloz kâğıt, ipek, keten, mensucat, porselen, tarım aletleri v.s. maddelerinde bu indirim yüzde beş olacaktır.

2 — Türkiye, Ortak Pazardan ithal edilen mallara uygulanan damga resmini yüzde bir oranında indirecektir.

3 — Türkiye, 1967 yılında Ortak Pazardan yapılan özel ithalatın % 35 ine eşit miktarda ithalatı libere edecektir. Bu tarihten sonra (1 Eylül 1971) Ortak Pazardan yapılacak ithalata kota ve kontenjan koyma hakkına sahiptir.

4 — Türkiye Ortak Pazardan ithalat yapan ithalatçıların yatırdığı ithalat teminatlarını yüzde on

(Bazı mallarda yüzde beş) indirecektir. Ortak Pazardan gelen motorlu vasıtalar için de ithalat teminatı % 140 ve % 120 oranlarında indirilecektir.

Ortk Pazarın sorumluluğu :

1 — Ortak Pazar ülkeleri Türkiye'den ithal edilen sinai maddelerden gümrük vergi ve resmi alınmayacaktır. Bunun bazı istisnaları vardır. Kömür-çelik ve atom enerjisi ile ilgili maddeler bu anlaşma dışındadır. Ayrıca pamuk ipliği, pamuklu mensucat ve makine halıları ithalatında gümrükler % 25 oranında indirilmekte, 1000 ton pamuklu mensucat ve 500 ton pamuk ipliğinden ise hiç gümrük alınmayacaktır.

2 — 200.000 tonluk petrol ürünleri ithalatından hiçbir gümrük vergisi ve resmi alınmayacaktır.

3 — Türk sebze ve meyvelerine % 50 indirimli gümrük vergisi

uygulanacaktır.

4 — Üzüm, portakal, mandalina, satsuma ve limondan hiç vergi alınmayacaktır.

5 — İncir % 3, fındık % 2,5 oranında gümrüğe tabi tutulacaktır.

6 — Zeytinyağı ve buğdayda Türkiye'ye 0,5 hesap birimi prelevman indirimi uygulanacaktır.

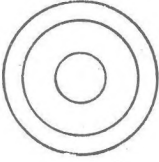
7 — Tütünden hiç vergi alınmayacaktır.

8 — Canlı hayvanlar, etler, yumurta, baklagil, çay, sucuk, sosis, salam gibi ürünlerimiz % 25 gümrük indirimine tabi olacaktır.

Yazımızı son beş yılın dış ticaret rakamlarıyla bitirmek istiyoruz. Ezelden beri süregelen olumsuz dengeyi, Ortak Pazarın sağlayacağı ihracat ve endüstrileşme hareketleriyle olumlu hale getirebilirsek, Türk ulusunun mutlu yarınların kucağında bulabileceğiz.

Dış Ticaret (Milyon dolar)

	1966	1967	1968	1969	1970
İhracat	490,5	522,3	496,4	536,8	588,2
İthalat	718,3	684,7	763,7	801,2	947,7
Dış ticaret dengesi	227,8	-162,4	-267,3	-264,3	-359,5

Reformlar

Orhan BULDAÇ

Ülkemizin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak çabaları, sürekli olarak toplumun çeşitli kesimlerinde reform ihtiyacı tartışmaları ile beraber sürdürülmektedir.

Reform hareketi, kısaca toplumun değişen koşullara uymak zorunluluğu ve bu zorunluluğun gerektirdiği bir dizi tedbirlerin alınması olarak tanımlanabilir. Toplum yapısının dinamik niteliği, reform ihtiyacını sürekli hale getiren en önemli etkidir. Şöyleki, bugünün koşulları belirli düzeltmeleri ve yenilikleri reform olarak kabul etmemizi ve yapmamızı zorlarken, gelecekteki değişik koşullar, bu günün reformlarını da yeni anlayış ve bi-

çimde ele almamıza neden olabilir. Bu, toplumların gelişme ve yaşamasının bir yerde kesinlikle yeniliklere ve değişmelere açık olmak zorunluluğunu ifade etmektedir.

Atatürk ilkeleri arasında, saptanan devrimcilik, sürekli değişme ihtiyacı olarak bizzat Atatürk tarafından önerilmiş ve dogmatik görüşler ve doktriner anlayış yerine saptanmıştır.

Türk Toplumunu, Osmanlı İmparatorluğunun gerileme dönemlerinde yaşamını sürdürmek için tedbirler almak zorunluluğunu duyduğu özellikle 19. asrın başından bu yana, reform hareketlerine tanık ol-

muştur. İmparatorluğun kuruluş döneminde fetihlerin en büyük amili olan Yeniçeri Ocağının, zararlı hale gelmesi sonucu II. Mahmut tarafından ortadan kaldırılması ve yerine yeni ve modern askeri düzenin kurulması ilk ciddi reform hareketi olarak kabul edilebilir. 1830 da Büyük Reşit Paşa'nın gayreti ile Sultan Abdülmecit'e kabul ettirilen Tanzimat Fermanı siyasi anlayıştaki değişme zorunluluğunun en önemli örneği olmuştur. Siyasi alanda değişme ihtiyacı Tanzimat Fermanı ile durmamış 1876 da, Mithat Paşa ve Osmanlı aydınlarının sürekli çabaları ile, Meşrutiyetin ilânına kadar devam etmiştir. Siyasi ve askerlik alanındaki değişmeler, edebiyat, sanat ve teknik alanda da etkenliğini hissettirmiş, bu alanda örnek mücadeleler ve şehitler verilmiş, ancak değişmelerin alt yapıya inememesi ve özellikle toprak rejimindeki deformasyon, dıştan gelen emperyalist baskıları karşılayacak ekonomik bilinçten yoksunluk, bir çok alanda alınmış tedbirlerin Osmanlı İmparatorluğunu kurtarmasına engel olmuştur.

Bu kısa tahlil reform tanımı içerisinde giren hareketleri alt yapı ve üst yapı ile ilgili olanlar şeklinde ikiye ayırmak zorunluluğunu ve özellikle hareketler arasında bir tutarlılık olmak, bir kesimde girilen yenileşme ve değişme hareketle-

rinin diğer kesimlerde aynı mantık çizgisi üzerinde yansımaları gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bir diğer sonuç ise, toplum hayatında ulaşılan ileri noktalardan geri dönmek ve toplum düzeninin dayanakları olan esaslardan uzaklaşmamak zorunluluğu olmaktadır.

Türk Toplumunu asıl reformları, Atatürk tarafından girilen devrimlerle idrak etmiştir.

Atatürk, Devrimleri öncelikle kesin olarak tanımlanmış bir amaç ve stratejiye sahip olarak yapmaya özenmiştir. Amaç, Türk Ulusunu çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak, Türk Ulusunu uygar dünyanın şerefli bir unsuru haline getirmektir. Kullanılan strateji ise, müsbet bilimin rehberliğinde Milliyetçilik ilkesi ile toplumsal hayatı modernleştirmek olarak saptanmıştır. Evvelâ demokratik hayat tarzının ifadesi olan ve milli egemenliğe dayalı Cumhuriyet rejimi tesis edilmiş; kafaları hurafelerden temizlemek için müsbet bilim rehber alınmış, tekkeler, zaviyeler ve medreseler kapatılmış; halifelik kaldırılmış, eğitimde «tevhid-i tedrisat» ilkesi benimsenmiş, modern hukuk şariat düzeninin yerini almış, vicdan hürriyetinin gereği olan Lâiklik ilkesi saptanmış, eski harfler yerine yeni harflere, fes yerini şapka, kafes arkasındaki kadın yerini

modern haklara sahip Türk Kadınına terketmiştir. İdare yeniden düzenlenmiş, halk'a yararlı biçime sokulmuştur. Halkçılık ilkesi, halka dönüşün ifadesi olarak önerilmiştir. San'atta, edebiyatta ve dilde reformlar yapılmış ve toplumun yeni hedeflere tutarlı biçimde yönelmesi sağlanmıştır. Devrimcilik ilkesi ise, doğmatizme düşmemek, değişen koşullara ayak uydurabilmemiz için sürekli bir ilke olarak saptanmıştır. Bu ilke, devrim ihtiyacını tam olarak giderilemediği ve bu ihtiyacın ortadan kalkamayacağını bir ifadesidir.

Atatürk'ten sonra, büyük hamleler yaptığımız bir gerçektir. Ancak, zaman zaman devrimlerin karşıt hareketler tarafından zorlandığı, tavizler verildiği ve devrim hızının kesildiği de diğer bir gerçektir. Zaman zaman düştüğümüz bunalımlarda, varılmış ileri noktalar dan geriye dönüş arzularının ve toplumsal hayatın zorunlu kıldığı reformların yapılmamasının büyük rolü olduğu kanısındayız.

Bugün artık, ulus olarak yeni bir dönemecin başında bulunuyoruz. Önümüzdeki haftalar Meclislere yeni reform kanunları sunulacaktır. Türkiye, Atatürkün işaret ettiği çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak yönünden mutlaka milli devrimlerle tutarlı bir sanayileşme hamlesi-

ni başarıya ulaştırmak zorundadır. Bunun için ise alt yapıda, toprak ve tarım kesiminde, eğitimde, maliyede ve ekonomik hayatta temel nitelikteki reformları yapmak durumundadır. Tasarılar arasında kuşkusuz en önemli yeri tutan, Toprak Reformu, toprak mülkiyetindeki düzenlemeyi ekonomik ve sosyal hedeflerle tutarlı biçimde çözecek şekilde değerlendirilmelidir.

Ekonomik çabalarımızı durduracak tehlikelerden arınmış bir reform hareketinin faydasına yüzde yüz inanıyoruz. Toprak reformunu tarım reformunun izlemesi gereğini ise tartışma konusu yapılmayacak bir gerçek sayıyoruz.

Eğitimde genel kültür veren klâsik düzenden teknik eğitime geçişi gelişmelerin doğal bir sonucu kabul ediyoruz. T.R.T. ve Üniversiteler konularındaki düzeltmeleri son yılların zararlı gelişmelerini önleyecek bir anlayış olarak kabul ediyor ve Üniversitelerimizin ulusal ihtiyaçlara ve kalkınmamıza dönük bir çalışma temposuna kavuşturulmasını bekliyoruz.

Başta Toprak Reformu olmak üzere diğer önemli konularda sıralanan tasarıların meclislerimiz tarafından olumlu bir tutumla ele alınması ve bir dönemecten kolaylıkla geçmemizi sağlayacak bir zamanda çıkartılması içten dileğimizdir.

Reform hareketlerinin, açık rejimleri patlamalardan koruyan en önemli yöntem olduğunu kabul et-

mek, Demokratik ve hür rejimimizi yaşatmak çabalarına büyük katkıda bulunacaktır.

0

beciya

İstanbul Belediyesinin Malî Yapısı

BÖLÜM I

Yazan : Nuran ADAK

GİRİŞ

A. Tarihçe :

19. ncü yüzyılın ikinci yarısına kadar Osmanlı İmparatorluğunda Belediye teşkilâtı mevcut değildi. İmparatorluğun Feodal Siyasi düzeni içinde esasen böyle bir teşkilâta lüzum da yoktu. Sosyal karakterli belediye hizmetler (umumi su tesisleri, sebiller, umumi helâlar, kütüphaneler, mezarlıklar vs) bu gayeler için kurulmuş vakıflarca karşılanmakta inzibati karakterli belediye hizmetler ise adalet işlerini yürütmekte olan kadılar ve bunların mahiyetlerindeki Muktasep veya iktisap aşası

(icra ve infaz memuru) tarafından ifa olunurdu.

Bu sebeple şehir ve kasabalarımız bakımsız ve geri kalmış durumda idi. Kırım Harbinin sonlarında Batı ile sıkılaştan münasebetler sonunda İmparatorluğun başşehri İstanbul'da bir Belediye teşkilâtının kurulması hükümetçe ele alınmış ve 1855 yılında bu husustaki kararname Takvim-i Vekayi (Resmi Gazete) de yayınlanmıştı. Bu suretle yurdumuzda ilk Belediye teşkilâtı İstanbul'da kurulmuş oluyordu. İstanbul Belediyesi'nin kuruluşu ve gelişmesi ile ilgili nizamname, kararname ve kanunlar Belediye mevzuatımızın

temel belgeleri olarak halâ önemini muhafaza etmektedir.

Daha sonra 3 Nisan 1930 tarihli 1580 sayılı Belediye Kanunu ile dağınık mevzuat yürürlükten kaldırılmış ve İstanbul Belediyesi de diğer vilâyet ve kasaba belediyeleri gibi bu kanun hükümlerine tabi olmuştur. Türkiye Belediye teşkilâtları halen bu kanuna tabi bulunmaktadır.

B. BELEDİYELERİN MALİ İŞLERİ :

Belediyelerin mali işleri ilgili hükümlere çeşitli kanunlarda rastlanmaktadır. İstanbul Belediyesinin Mali yapısını incelemeden önce bu dağınık hükümler hakkında toplayıcı kısa bir bilgi vermeyi faydalı görmekteyiz.

a) Belediye bütçesi :

1580 sayılı Belediye Kanununun 4705 sayılı kanunla tadil edilen 119. ncu maddesi hükmüne göre Belediye bütçesi «Belediye'nin bir yıllık gelir ve gider tahminlerini gösteren Belediye gelirlerinin toplanmasına ve giderlerin yapılmasına izin veren bir Belediye Meclisi kararıdır.

Belediye bütçesi icra organı sıfatıyla Belediye Başkanı tarafından hazırlanır. Bl. K.

nun 4705 sayılı kanunla değişik 120 md.»

Bütçe bir yıllıktır ve Devlet bütçesiyle mahiyet itibarıyla önemli farkları bulunmaktadır. Bunları şöylece sıralayabiliriz.

1. Devlet Bütçesi Meclislerce kabul edildikten sonra hiçbir tasdiğe lüzum kalmaksızın yürürlüğe girdiği halde Belediye bütçesinin Belediye Meclisince kabulü kâfi olmayıp Vesayet makamlarınca da tasdiki şarttır.
2. Devlet bütçesinde Giderler gelirlere tahaddüm ettiği halde Belediye bütçelerinde ferdi bütçeler gibi gelirler giderlere tahaddüm eder. Bu sebeple Belediye bütçeleri denktir. Açık olamaz.
3. Belediye bütçelerinde ilk önce kanunla mecburi sayılmış giderlerin karşılanması esastır. Mecburi giderler karşılanmadıkça bütçede ihtiyari giderlere yer verilmez.
4. Belediye bütçeleri yekdiğerleriyle dayanışma halindedir. Bir yılın bütçesinde husule gelen açık onu takip eden yılın bütçesine mal edilerek kapanır.

Belediye bütçesi bir bütçe kararı ile Gelir ve Gider bütçelerinden ve bütçeye bağlanması gereken diğer cetvellerden müteşekkildir.

İstatistiki bilgilerin kolayca elde edilmesi ve yeknesaklığın temini bakımından Tip bütçe tanzimi İçişleri Bakanlığınca 1931 yılında Belediye Muhasebe usulü talimatnamesiyle Belediyelere tebliğ edilmiştir. Bu formül Belediye Gelirlerinin 5237 sayılı kanunla ıslahından sonra ihtiyaca göre yeniden gözden geçirilmiş ve 25.1.1950 tarihinde değiştirilmiştir.

Bütçe formülüne Belediye bütçesi, bütçe kararıyla A ve B cetvelinden ve bütçe kararına bağlı diğer cetvellerden müteşekkildir. A cetveli tahmin olunan gelirleri B cetveli ise çeşitli hizmetler için verilen ödenekleri gösterir.

b. Belediyenin Gelirleri :

Belediyelerin kanunla kendilerine tevdi edilmiş hizmetleri ifa edebilmeleri için muhtaç oldukları gelirler

1.7.1948 tarih ve 5237 sayılı Belediye gelirleri kanunu ve diğer bazı özel kanunlarla tahsis edilmiştir.

Bu kanunla Belediyelere tahsis olunan gelirler menşe bakımından iki büyük kategoriye ayrılır.

1. Devlet ve vilâyetlere ait vergi ve resimlerden belediyelere verilen paylar ve bu teşekküllere ait bütçeden yapılan yardımlar. (Devlet ve vilâyet maliyelerine bağlı gelirler)
2. Tahakkuk ve Tahsili doğrudan doğruya belediyelere ait bulunan gelirler (özkaynaklar)

Şimdi bunları inceleyelim :

1. Devlet ve Vilâyet Maliyesine bağlı gelirler :

Belediyelerin bu kaynaktan temin ettikleri gelirler

A. Paylar

B. Yardımlar

olmak üzere iki grupta toplanabilir.

A. **Paylar :** Belediyeler biri devlet diğeri de vilâyet vergilerinden olmak üzere iki grup vergi ve resimden pay almaktadırlar. Şöyle ki:

a. **Devlet vergilerinden alınan paylar :**

1. **Gelir ve kurumlar vergisinden Belediye payı :**

Belediye gelirleri kanu-

nunda bu husus kazanç vergisinden belediye payı olarak geçmektedir. Ancak kanun vazıı ilerde vuku bulacak değişiklikleride dikkate alarak «Kazanç vergisi veya her ne nam ile olursa olsun yerine geçecek vergiler tahsilâtının % 5 Belediyelere aittir. (Bl. G. K. Md. 1) hükmünü koyduğundan 1950 yılında kazanç vergisi yerine yürürlüğe konulan 5421 - 5422 - 5423 No.lu Gelir Kurumlar ve esnaf vergileri kanuna göre tahsil edilen vergilerden de aynı nisbette belediye hissesi alınması mümkün olmuştur. Ancak esnaf vergisi 20.5.1955 tarih 6582 sayılı kanunla 1.1.1956 tarihinden itibaren kaldırıldığından halen bu pay sadece Gelir ve Kurumlar Vergileri tahsilâtından ayrılmaktadır.

2. Gümrük resminden Belediye payı :

2256 sayılı kanunla müşterek fon usulü ile dağıtılmak üzere yabancı memleketlerden Türkiye'

ye ithal olunacak eşyanın gümrük resmine bu resmin % 10 u nisbetinde belediye payı eklenmesi vazedilmiştir. 5237 sayılı Belediye gelirleri kanunu ile bu pay % 15 çıkarılmıştır. (BL G. K. md. 2:)

3. Tekel Maddeleri Gelirinden Belediye payı :

5237 sayılı kanun imal, ithal ve satışı devlet tekeli altında bulunan (tütün, sigara çay vs.) maddelerin satışından hasıl olan safi gelirden ayrılır.

4. Akaryakıt İstihsal Vergisinden Belediye payı :

Gider Vergileri Kanunu gereğince madeni akaryakıtlardan devletçe tahsil olunan istihsal vergisinin % 8 i Belediyelere tahsis olunmuştur. (6802 No.lu kanun Md. 66)

5. Trafik resim ve harçlarından Belediye payı :

Belediye sınırları içinde Trafik nizamını sağlamak ve nakil vasıtalarının plâka ve tescil işlerini yürütmek görevi Belediye

kanunu ile Belediyelere verilmişti. Ayrıca Belediye Gelirleri Kanununun 17 ve 18. nci maddeleri ve Belediyenin Trafik hizmetleri karşılığında nakil vasıtalarından kayıt ve tescil anında bir defalık numara (plâka No.) ve yıllık bir «kara nakil vasıtaları resmi» alınması kabul edilmişti.

22.9.1954 tarihinde yürürlüğe giren 11.5.1953 tarih 6085 sayılı kara yolları Trafik kanunu ile Trafiğin nizamlanması ve kontrolü işleri Belediyelerden alınarak devlet görevleri arasına katıldı. Aynı zamanda bu görevlerin karşılığını teşkil eden resimlerde kaldırılmıştır. Bu tarihten itibaren;

- a. Kara nakil vasıtaları kayıt ve tescili
- b. Şöför ve sürücülerin ehliyetnamelerinden
- c. Trafik kanunu ve kaidelerine aykırı hareket edenlerden para cezaları devlet tarafından tahsil edilme-ye başlandı.

Bu tahsilâtın % 25 i Be-

lediyelere terk edilmiştir.

b. Vilâyet vergilerinden alınan pay :

Vilâyet vergileri içinde yalnız bina vergisinden Belediyelere pay verilmektedir. Belediye sınırları içinde bulunan binalardan tahsil olunan bina vergisinin % 25 i Belediyelere aittir. (Bl. G.K. Md. 4)

II. YARDIMLAR

a. Devlet yardımları :

1. Genel bütçeden yardımlar :

Memleketimizde devlet yardımı mahalli idareler için devamlı ve teamül haline gelmiş bir finansman usulü değildir. Ancak mahalli idarelere gayri muayyen zamanlarda umumi bütçeye konulan ödenekler ile yardımlar verilmektedir.

2. Asker ailelerine yardım fonundan yapılan yardımlar :

Gelirleri ile asker ailelerine yardım giderlerini karşılamayan belediyelere Merkezden yardım yapılması maksadiyle İller Bankasında bir fon tesis

edilmiştir. Bu fondan münhasıran asker ailelerine yardım giderleri için geliri yetmeyen belediyelere iç işleri vekâletinin kararıyla yardım yapılır.

3. Belediye fonundan yapılan yardımlar :

Devlet vergilerinden Belediyelere ayrılan payların % 80 i Belediyeler arasında her ay dağıtılmakta % 20 si ise Belediye onu adıyla İmar İskân Bakanlığı emrinde İller Bankasında toplanmaktadır. Bu fondan nüfusu 50 binden az olupda normal gelirleri şehir haritası, imar plânının yaptırılması, su, elektrik, kanalizasyon tesislerinin kurulması veya mevcut plânların islahı ve genişletilmesi işlerini karşılamaya yetmeyen belediyelere İmar ve İskân Vekâletinin kararı ile yardım yapılır. (Bl. G.K. Md. 42).

b. Vilâyet Yardımları :

İdare-i Umumiye-i Vilâyet kanunda Vilâyetlerce Belediyeler yardım yapılması hakkında bir hüküm mevcut

olmamakla beraber bunun aksini ifade eden bir hususta yoktur. Bu sebeple bazı vilâyetler kendi sınırları içindeki belediyelere yardımlar yapmak üzere bütçelerine tahsisat koymaktadırlar.

II. Öz kaynak Gelirleri

1. Resimler :

Belediye kanununda resim; Belediyelerce bir hizmet karşılığı olmaksızın fertlerden tahsil olunan paraları ifade eder. Bu şekliyle resim bir vergi anlamındadır. Kanun vazı bazı resimleri mecburi kıldığı halde bazı resimleri bunları tahsil etmek için gerekli masrafların karşılanamaması ihtimalini de düşünerek belediyelerin isteğine bırakmıştır. Belediye meclisleri faydalı gördükleri takdirde bu resim ve ücretleri tahsil edebilirler. Bunlar: Süs köpekleri, tente, siper, sacak resimleri ile fenni vasıtalarla yapılacak temizlemelerden alınacak ücretlerdir. Bunların dışında kalan bütün resim harç şerefiye, harcamalara iştirak payları ve ücretlerin tahsili Belediyeler için mecburidir.

Mecburi resimler şunlardır:

1. Elektrik ve Havagazından

- belediye payı
- 2. Tarifeleri belli nakil vasıtalarından belediye payı
- 3. Telefon abone ve konuşma ücretlerinden belediye payı
- 4. Deniz nakil vasıtaları resmi
- 5. İskele ve rıhtımlardan geçiş resmi
- 6. İlân ve reklâm resmi
- 7. Hayvan kesim resmi
- 8. Hayvan alım-satım resmi
- 9. Tellâllık resmi
- 10. Eğlence resmi
- 11. Yer işgal resmi
- 12. Akaryakıt resmi
- 13. Kiralamalara ait sözleşme resmi
- 14. Oyun aletleri resmi

2. ŞEREFİYE :

Belediye gelirleri kanununda **Değerlenme resmi** adıyla yer alan şerefiye yine aynı kanunda anılan 3 çeşit Kamusal Bayındırlık işinden dolayı değerleri artan gayri menkûl sahiplerinden alınan bir resimdir. Şerefiye sebep olan bu haller şöyledir:

- a. Yapılan bir kamulaştırma nedeniyle bir gayri menkûl (bina veya arsa) sokağın, Belediye bahçelerinin, meydanın veya yeşil sahanın yüzüne çık-

ması veya sokağa yüzünün artması

- b. Bir gayrimenkûlün üzerinde bulunduğu yolların genişlemesi (Bir kamulaştırma sebebiyle olsun veya olmasın)
- c. Rıhtımlar, küçük limanlar, parklar, spor sahaları, vapur iskeleleri tesis veya inşa edilmesi (bir kamulaştırma olsun veya olmasın)

3. HARCAMALARA İŞTİRAK PAYLARI :

Belediyelerce belli bir tesisin kuruluşu anında bu tesisden doğrudan doğruya bir fayda sağlayanlara kuruluş giderlerini karşılamak üzere bir defaya mahsus olmak üzere veya bu tesislerin idamesinin temini maksadıyla devamlı şekilde yüklenen bir mükellefiyettir.

4. RUHSAT HARÇLARI :

Belediye kanunu; belde halkının sağlık ve selâmetini ve beldenin düzenini korumak maksadıyla belediyelere, belde sınırları içinde yapılan ticaret ve sanat işlerinde birçok muayene ve kontrollar icra etmek görevini yüklemiş ve bunların

açılmasına ve işlemesine **ruhsat vermek** yetkisini tanımıştır.

Belediyeler bu ruhsatlar karşılığında bir harç tahsil ederler.

5. HİZMET KARŞILIĞI HARÇLAR VE ÜCRETLER :

Belediyeler yapmış oldukları amme hizmetlerinden faydalanan fertlerden de harç alırlar. Bu harçlar kısmen belediye kanununda kısmen de belediye Gelirleri Kanununda gösterilmiştir.

Temizleme ve aydınlatma, kaynak suları, ölçü ve tartı aletleri muayene kontrol resmi v.s.

6. İMTİYAZLI ŞİRKETLERDEN ALINAN MENFAAT HİSSELERİ :

Belediyelerin verdikleri amme hizmeti imtiyazları (sürereleri 40 yılı geçmemek ve Devletçe kabul edilmiş esaslara uygun olmak şartıyla) karşılığında imtiyazlı şirketlerden kendi lehlerine aldıkları paralardır.

7. PATRİMOVAH GELİRİ :

Belediyeler kendi bölgeleğinde amme hukuku hükmü şahsiyeti olarak menkul ve

gayri menkul malları tasarruf ederler, alıp ve satarlar. Ayrıca kiralarlar. Tabiatıyla bu işlerden de gelir sağlarlar.

8. TİCARİ VE SİNÂİ TEŞEBBÜS GELİRİ :

Belediye kanunu belediyelere serbest bir müteşebbis gibi sinâî ve ticarî faaliyetler icrası için geniş yetkiler vermiştir. Elektrik-Su-Hava-gazı işletmelerinden temin edilen gelirlerde Belediye gelirleri arasında yer alır.

9. ASKER AİLELERİNE YARDIM GELİRİ :

Asker ailelerine yardım işleminin finansmanı için Belediyelerin emrine bazı kaynaklar verilmiştir. Bunlarda Belediyenin gelirleri arasında sayılmak icap eder.

10. PARA CEZALARI :

Para cezaları normal bir gelir kaynağı olmamakla beraber çeşitli sebepler ile kanuni hükümlere dayanarak fertlerden tahsil olunan para cezaları da belediye hizmetlerinin ifasına tahsis edilmiştir (Bl. K. Md. 110/11 B. Gl. K. Md. 39/1)

III. Belediyelerin olağanüstü gelirleri :

Belediyelerin yukarıda saydığımız normal gelirleri haricinde bir de olağan üstü gelirleri vardır ki bu da «istikraz» dır. Belediyelere gerek belediye kanunu gerekse bazı özel kanunlarla beledi hizmetlerin ifası için istikraz akdetmek yetkisi verilmiştir.

C. Belediyenin Giderleri :

Kanunlarla Belediyelere verilmiş olan mecburi ve ihtiyarî görevlerin yapılması için gerekli harcamaların toplamı Belediyenin giderlerini teşkil eder.

Belediye giderlerinin aşağıdaki esaslar dahilinde yapılması gereklidir:

1. Belediyelere kanunla tevdi edilmiş görevlerin ifası için yapılmalıdır.
2. Belediye bütçesiyle her bir görev için tahsis edilmiş olan ödenek miktarınca yapılmalı.
3. Belediye primüvan ve gelirleri dahilinde bir harcama yapılmalıdır. Diğer bir deyişle Belediyelere ait gelirlerden bir paranın harcanması dışında bir harcama yapılamaz.

Belediye giderleri **mahiyetleri** ve **kanunî vasıfları** itibariyle iki bakımdan tasnife tabi tutulabilir. Şöyle ki:

A. Mahiyetleri itibariyle Belediye Giderleri :

Belediye giderleri mahiyetleriyle;

1. Adi giderler
2. Olağan üstü giderler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Belediyelerin faydası bir yıla ait olan ve her yıl tekrar edilen faaliyetleri için yapmış oldukları harcamaları Adi Giderler; Bir sermaye yatırımı teşkil eden ve ileride bir gelir sağlayacak mahiyette olan (elektrik, havagazı, su, otobüs vs.) ayrıca bir defalık olan veya 15-20 yıl gibi uzun bir süre sonra tekerrür eden faaliyetleri için yapmış oldukları harcamaları olağanüstü Giderlerdir.

B. Kanuni vasıfları itibariyle Belediye Giderleri :

Belediye giderleri kanuni vasıfları bakımından;

1. Mecburi
 2. İhtiyari
- giderler olmak üzere iki kısma ayrılır.

Belediye kanunun Belediyelerin takdirine bağlı olmayarak bazı harcamaların her yıl belediye bütçesinde yer almasını amirdir. Bu harcamalar (giderler) için ödenek konmadığı takdirde bütçeyi tasdike yetkili makam tarafından bu öde-

nek re'sen bütçe konulur. (Bl. K. Md. 123/4). Ayrıca Belediyelerin normal gelirleriyle ilk olarak mecburi giderleri için karşılanması lâzımdır. Aksi halde, ihtiyari giderler için harcama yapılamaz. Belediye Kanununda mecburi giderler sayılmıştır. Bunlar;

1. Belediye binası tedarik ve idamesi ve bunun döşeme ve bakım giderleri,
2. Belediye Meclisi ve encümeni memur ve hizmetlileri ödenek aylık ve ücretleri,
3. Belediye zabıtası ve itfaiye giderleri,
4. Yol, meydan, sokak, iskele ve köprüleri inşa tamir ve idame giderleri,
5. Su ve lağım tesis ve işletme giderleri,
6. Aydınlatma giderleri,
7. Mezarlıklar tesis ve bakım giderleri,
8. Bir daire veya kurum veya hayır sahibi fertler tarafından belediye görevlerine giren işler için vukubulacak te'berrular ile yapılacak hizmet karşılığı,
9. Vadesi gelen borçlar ve istikraz taksitleri ve faizleriyle mahkeme hükmüne dayanan Belediye borçları,
10. Beldenin harita ve imar plânının tanzimi mezbaha tesisi giderleri,
11. Belediye mallarının ve emlâki-

nin tamir ve sigorta giderleriyle Belediyece ödenmesi gereken vergileri (Belediye özel emlâkinin bina, buhran, müdafaa ve arazi vergileri),

12. Beldenin imarına ait tesis ve inşaların bakım ve işletme giderleri.

İhtiyari giderler ise Belediye kanunu ile ifası Belediyelerin isteklerine bırakılmış görevler için yapılacak harcamalardan müteşekkildir. Bunlar yukarıda da belirtildiği üzere ancak mecburi giderler karşılandıktan sonra ifa edilebilirler. (Bl. K. Md. 118)

Kanun vazıı Belediyeye hizmetlerde kararlılığı ve devamlılığı sağlamak amacıyla ihtiyari dahi olsa bütçeye bir defa ödenek kondumu onun müteakip yıllarda da devamını istemiştir. Böyle ihtiyari bir ödenekten indirim yapılması veya ödenğin tamamıyla kaldırılması İçişleri Bakanlığının iznine bağlıdır. (BLK. Md. 118).

BÖLÜM: II.

İSTANBUL BELEDİYESİNİN MALİ YAPISI

Bundan evvelki bölümde belediyelerin mali yapısı ile ilgili genel bilgiler verdik. Şimdi bu temel bilgiler ve temin edebildiğimiz 1966-67-68 yıllarına ait «TC İstanbul Belediyesi Gelir ve Gider kesin hesapları»nın ihtiva ettiği rakkamlar

muvaahesinde İstanbul Belediye-
sinin mali yapısını inceleyeceğiz.

Bilindiği üzere kesin hesap
bütçe Gelir ve Gider bakımla-
rından bir yıllık tatbikatı ile netice-
lerini müfredatlı olarak gösterir
cetveldir ve bütçeye mütenazır ola-
rak hazırlanır.

Kesin Hesap cetvelleri iki bö-
lümde ayrılmış bulunmaktadır. İlk

bölümde Belediyenin Giderleri ikin-
ci bölümde ise Gelirleri yer almak-
tadır. Ancak biz ilk bölümde ele al-
dığımız ayırıma sadık kalarak ince-
lemeyi önce Gelirler sonra da Gi-
derler bakımından yapacağız.

A. GELİRLER :

1. İstanbul Belediyesinin 1966-
67-68 yıllarında Gelir toplamı şöy-
le olmuştur.

Yıllar	Tahsilat Yekunu	İndeks	Zincirleme Endeks
1966	343.624.473.—	100.00	100.00
1967	337.881.703.—	98.32	98.32
1968	407.515.984.—	118.59	120.60

Bu tablo göstermektedir ki
İstanbul Belediyesinin Gelirleri
müstakar bir maliyet arz etmek-
tedir. Ele alınan dönemde ikinci
sene düşme olmuş üçüncü sene
ise bir evvelki yıla nisbetle % 20
oranında bir gelişme görülmüştür.

2. İstanbul Belediyesinin ge-
lirleri gerek bütçelerde ve gerek-

se kesin hesap cetvellerinde iki
ana bölümde toplanmaktadır.

Bunlar;

a. Vergi Gelirleri

b. Vergi Dışı Gelirleri

dir.

1966 yılında Belediye Gelir-
lerinin bu ayırıma göre dağılışı
şöyle olmuştur.

Vergi gelirleri	186.087.567.—	% 54.15
Vergi dışı gelirler	157.536.906.—	% 45.85
Gelirler toplamı	343.624.473.—	100.00
1967 yılında ise;		
Vergi gelirleri	197.381.944.—	% 58.41
Vergi dışı gelirler	140.499.759.—	% 41.59
Gelirler toplamı	337.881.703.—	100.00
1968 yılında;		
Vergi gelirler	216.970.974.—	% 53.24
Vergi dışı gelirler	190.545.010.—	% 46.76
Gelirler toplamı	407.515.984.—	% 100.00

görülmektedir ki;

İstanbul Belediyesi gelirlerinin % 55 i Vergi Gelirleri % 45 i ise vergi dışı Gelirleridir.

3. Bir evvelki bölümde Belediye Gelirlerini sayarken şöyle demiştik :

Belediyelerin kanunla kendilerine tevdi edilmiş hizmetleri ifa edebilmeleri için muhtaç oldukları gelirler 1.7.1948 tarih ve 5237 sayılı Belediye Gelirleri kanunun ve diğer bazı özel kanunlarla tahsis edilmiştir. Bu kanunla Be-

lediyelere tahsis olunan Gelirler menşe bakımından iki büyük kategoriye ayrılır.

a. Devlet ve vilâyetlere ait vergi ve resimlerden verilen paylar ve teşekküllere ait bütçeden yapılan yardımlar (Devlet ve Vilâyet maliyetlerine bağlı gelirler.)

b. Tahakkuk ve tahsili doğrudan doğruya Belediyelere ait bulunan gelirler (öz kaynaklar)

Bu tasnif esas alınırca diğer bir değişle kaynak bakımından İstanbul Belediyesinin Gelirleri şöyle dağılmaktadır.

Yıllar	Bağlı Gelirler	Öz kaynak gelirleri	Yekûn
1967	71.746.916.— %21.23	266.134.787.— %78.77	337.881.703.—
1968	77.986.344.— %19.14	329.529.640.— %80.86	407.515.985.—

Bu ayırımdan anlaşılmaktadır ki İstanbul Belediyesi Gelirlerinin % 80 i öz kaynak gelirleri % 20 si ise bağlı gelirlerdir.

Bu mukayese bize İstanbul Belediyesinin Öz kaynaklarının oldukça iyi olduğunu göstermekte-

dir. Diğer bir düşünce ile İstanbul Belediyesine Devlet Maliyesinden temin veya tahsis olunan gelirin çok az olduğunu söyleyebiliriz.

4. 1968 yılında tahsil olunan 329.529.640,- TL. lık öz kaynak Gelirinin dağılışı ise şöyledir :

Gelirin Çeşidi	Miktarı	% si
Vergi gelirleri	138.984.630.—	42.17
Belediyenin yönetilen kurumlar teşebbüsleri hasılatı, Belediye payları, belli giderler karşılığı gelirler ve işletmeler kârlar	108.864.237.—	33.03
Belediye malları gelirleri	20.617.035.—	6.26
Çeşitli gelirler ve cezalar	48.733.738.—	14.79
Özel gelirler ve fonlar	12.330.000.—	3.75
	329.529.640.—	100.00

Öz kaynak gelirleri içinde % 42.17 ile vergi gelirleri ön sırayı almakta, Belediyece yönetilen kurumlar gelirleri ise % 33.03 ile

ikinci sırayı işgal etmektedir.

5. 1968 yılında tahsil edilen 138.984.630.- TL. lık vergi gelirlerinin dağılışı ise şöyledir.

Taşınmaz mallarla ilgili resimler		%
Temizleme, Aydınlatma		
Değerlenme yer işgal v.s.	32.304.591.—	23.24
Döviz ile ilgili resimler	1.067.058.—	0.77
Ölenlerle ilgili resimler	22.009.—	0.02
Gıda maddeleri ile ilgili resim.	8.241.642.—	5.93
İlân ve reklâm ve akaryakıt ile ilgili resimler	40.666.754.—	29.26
Eğlence ile ilgili resimler	43.607.128.—	31.38
Diğer resimler	558.976.—	0.40
İmar ile ilgili harçlar	6.550.002.—	4.71
Sağlık ve Teknik ile ilgili resim.	4.176.779.—	3.00
Ekonomik faaliyetlerle » »	477.209.—	0.34
Kayıt ve örnek verme ile ilgili resimler	1.312.482.—	0.95
	138.984.630.—	100.00

görülmektedir ki bu bölümdeki gelirler içinde % 31.38 ile eğlence ile ilgili resimler ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada ise % 29.26 ile ilân ve reklâm resmi gelmektedir.

6. İstanbul Belediyesi bütçesinde yer alan Gelir rakamları ile kesin hesap cetvellerinde yer alan tahsilat miktarı arasında farklar bulunmaktadır.

Yıllar	Bütçe Gelir	Tahsilât	Fark
1966	400.940.486.—	334.772.021.—	— 66.168.465.—
1967	386.093.900.—	337.881.703.—	— 48.212.197.—
1968	452.147.641.—	407.515.984.—	— 44.631.657.—

1966 yılında Gelir tahminine nazaran % 16.50 tahsilata nazaran % 19.77; 1967 yılında Gelir tahminine nazaran % 12.49 tahsilata na-

zaran % 14.27; 1968 yılında Gelir tahminine nazaran % 9.87 tahsilata nazaran % 10.95 nisbetinde gelir noksan bulunmaktadır.

B. GİDERLER

1. İstanbul Belediyesi Giderleri gerek bütçede gerekse kesin hesap cetvellerinde III bölüm altında toplanmaktadır. Bunlar :

«A. Cari Harcamalar

B. Yatırım Harcamaları

C. Sermaye teşkili ve transfer harcamaları» dir.

1966 yılında İstanbul Belediyesi giderlerinin bu ayırım muvacehesindeki dağılışı şöyle olmuştur.

	1966	
Cari harcamalar	22.140.923.—	% 66.79
Yatırım harcamaları	39.853.764.—	% 11.98
Transfer harcamaları	70.597.544.—	% 21.23
	332.592.231.—	100.00
1967 yılında ise;		
Cari harcamalar	243.195.974.—	% 63.55
Yatırım harcamaları	48.985.855.—	% 12.80
Transfer harcamaları	90.489.244.—	% 23.65
	382.671.073.—	100.00
1968 yılında;		
Cari harcamalar	267.582.307.—	% 62.82
Yatırım harcamalar	52.627.655.—	% 12.36
Transfer harcamalar	105.680.456.—	% 24.82
	425.890.418.—	100.00

görülyor ki giderlerin % 65 i cari harcamalara yani ödenekler, personel giderleri yönetim giderleri, hizmet giderleri ve kurum gider-

lerine yapılmaktadır.

2. Cari harcamalar bölümündeki giderlerin dağılışı ise şöyle olmuştur.

1966 yılında;		
Ödenekler	1.560.866.—	% 0.70
Personel giderleri	159.579.108.—	% 71.80
Yönetim giderleri	14.568.998.—	% 6.56
Hizmet giderleri	15.943.908.—	% 7.18
Kurum giderleri	12.089.957.—	% 5.45
Çeşitli giderler	18.458.087.—	% 8.31
	222.140.924.—	100.00

1967 yılında;

Ödenekler	1.664.615.—	% 0.68
Personel giderleri	175.720.707.—	% 72.25
Yönetim giderleri	16.659.203.—	% 6.85
Hizmet giderleri	15.452.905.—	% 6.35
Kurum giderleri	13.361.388.—	% 5.50
Çeşitli giderler	20.337.156.—	% 8.36
	243.195.974.—	100.00

1968 yılında;

Ödenekler	1.477.225.—	% 0.55
Personel giderleri	200.029.336.—	% 74.75
Yönetim giderleri	20.283.339.—	% 7.58
Hizmet giderleri	14.447.132.—	% 5.40
Kurum giderleri	9.409.399.—	% 3.52
Çeşitli giderler	21.935.877.—	% 8.20
	267.582.308.—	100.00

Bu tablonun tetkikinde cari harcamalar içinde % 70 in üzerindeki harcamaların personel gider-

leri olduğu neticesi çıkmaktadır. 3. Toplam giderlerdeki gelişme ise şöyle olmuştur.

Yıllar	Gider Toplam	İndeks	Zincirleme indeks
1966	332.592.231.—	100	100
1967	382.671.073.—	115	115
1968	425.890.418.—	128	111

Bu rakamlara istinaden İstanbul Belediyesi giderlerinin toplam olarak yıldan yıla % 10 ila 15

civarında arttığını söyleyebiliriz.

4. Yatırım harcamalarının 1968 yılı içinde dağılışı ise şöyledir :

		%
Etüt ve proje giderleri	1.479.—	0.01
Yapı tesis ve büyük onarma giderler	44.396.731.—	84.35
Makina, Teçhizat ve Taşıt Akımları ve onarımları	8.229.445.—	15.65
	52.627.655.—	100.00

5. 1968 yılı rakkamlarına göre transfer harcamalarının muhtelif bölümler arasındaki nisbetleri şöyledir :

Kurumlara katılma payları ve sermaye teşkileri bölümü toplamı		
Kamulaştırma ve taşınmaz mallar satınalmaları bölümü toplamı.	20.387.495.—	19.29
Mali transferler bölümü toplamı	46.965.174.—	44.44
Sosyal transferler bölümü toplamı	4.107.494.—	3.89
Borç ödemeler toplamı	34.220.295.—	32.38
Transfer harcamaları bakım toplamı	105.680.457.—	100.00

BÖLÜM: III. NETİCE

İstanbul Belediyesinin mali yapısı ile ilgili bu çalışmamızın son bölümünde edindiğimiz bilgiler ve yaptığımız tahliller sonucu elde ettiğimiz neticeleri sunacağız.

1. İstanbul Belediyesinin mali durumu ilgili istatistiki bilgiler ve dökümanlar yok denecek kadar azdır. İstanbul Belediyesinin bünyesinde bu bilgileri toplayan ve gerekli değerlendirmeleri yapacak ilgililere sunacak olan bir departmanın faydalı olacağına işaret etmek isteriz. Ayrıca bu bilgilerin umumi efkâra da duyurulmasında zaruret olduğu kanaatindeyiz.

2. Bir evvelki bölümde kesin hesap cetvellerinin Bütçeye paralel olarak tanzim edilmesi esasına işaret etmiştik. Tetkik ettiğimiz cetveller önce giderler ve sonra gelirler ele alınmak suretiyle tan-

zim olunduğundan şekil olarak bu esasa riayet edilmediği intibainı uyandırmaktadır.

3. Gelirler tahminlerinde büyük isabetsizlikler bulunmaktadır. Filhakika ele alınan dönemde Gelir tahminleri tahakkuka nazaran;

1966 % 99.06

1967 % 64.31

1968 % 74.61 nisbetinde;

tahsilata nazaran ise;

1966 % 85.70

1967 % 56.28

1968 % 67.25 nisbetinde

gerçekleşmiştir.

Diğer bir ifade ile bütçede öngörülen gelirler 1966 yılında % 86, 1967 yılında % 56, 1968 yılında ise % 67, ele alınan 3 yılda ise ortalama % 69 nisbetinde gerçekleşmiştir.

4. İstanbul Belediyesi bütçesi ödenek nakılları ve ek ödenekler bakımından da dikkati çekmektedir.

Gerçekten;

- a. 1966 yılında 41.075.322.- lık ödenek nakli ve 22.720.865.- lık ek ödenek;
- b. 1967 yılında 16.858.590.- lık ödenek nakli ve 20.486.940.- lık ek ödenek
- c. 1968 yılında 21.945.772.- lık ödenek nakli ve 36.393.458.- lık ek ödenek;

kaydedilmiştir.

5. Birinci bölümde Belediye bütçesini izah ederken «Belediye bütçeleri ferdi bütçeler gibidir, gelirler giderlere takaddüm eder, bu sebeple; Belediye bütçelerinde açık olmaz» demiştik. Ancak aşağıda verilen tablo göstermektedir

ki İstanbul Belediyesi bütçesi her ne kadar kâğıt üzerinde kayıt olarak denkse de gerçekte hesap dönemleri açık olarak devretmektedir. Bu açıklar ele alınan dönemde 1967 de 44.789.372.- 1968 de ise 18.374.434.- olmuştur.

GELİR		GİDER	
Tahmin	Tahsilat	Tahmin	Tediyat
1966			
400.940.486	343.624.473	400.940.486	332.592.230
1967			
600.352.262	337.881.702	600.352.262	382.671.074
1968			
605.961.103	407.515.984	605.961.103	425.890.418

6. İstanbul Belediyesinin öz kaynak gelirlerinin iyi olduğunu söylemiştik. Ters bir düşünce tarzı ile bu Devlet Maliyesinin İstanbul Belediyesi temin veya tahsis ettiği gelirin az olduğunu söyleyebiliriz. Bilindiği gibi belediyeler ve tabiatıyla İstanbul Belediyesi devletin yapmakla mükellef olduğu (yani belediye olmazsa devletin yüklenmek zorunda kalacağı) amme hizmetlerini ifa etmektedirler. Hal böyle olunca Devletin belediye bütçelerinin finansmanına bu-

günkünden çok iştirakleri gerekir kanaatindeyiz.

Bağlı gelirlerin (Devlet maliyesinden temin edilen) toplam gelir içindeki nisbeti şöyle olmuştur:

1967	% 21.23
1968	% 19.14

7. İstanbul Belediyesi kesin hesap cetvellerinde yer alan rakamlara göre bir evvelki yıldan devreden (sabika) tahsilatlarının da çok düşük olduğunu görmekteyiz.

SABİKA

Yıllar	Tahakkuk	Tahsilat	%
1966	61.215.940	12.423.042	20.29
1967	56.612.890	11.036.209	19.49
1968	50.476.193	8.448.519	16.74

görülmektedir ki sabıka tahsilatları tahakkukun % 20 sini geçmemektedir. Bu da Belediyenin borçlarını iyi takip edemediği intibasını vermektedir.

8. BL. K.nun 117/16 maddesi Belediye bütçesinin ödenecek olan aylık ve ücretlerin yekunu yıllık adi giderlerin % 30 unu geçemez hükmünü nazetmiş, ve bütçeye gelirlerin % 30 undan fazla aylık ödeneği konulursa bütçeyi tasdike yetkili makamlar fazla konulan ödenek bütçe ve kadrodan çıkarılmadıkça bütçeyi tasdik etmezler hükmünü ilâve etmiştir.

Bu kesin hükme rağmen ele alınan dönemde bütçede yer alan personel giderleri ödeneğinin gider toplamına nisbetleri şöyle olmuştur.

1966	% 42.60
1967	% 34.64
1968	% 35.87

Bu mukayeseyi yıl içinde yapılan aktarmalar ve ek ödeneklerden sonra ödeneğin aldığı son şekle göre yaparsak;

1966	% 43.46
1967	% 34.04
1968	% 36.39 nisbetinde olduğunu görmekteyiz.

Diğer taraftan personel giderlerinin ödemeler toplamı içindeki yeri ise şöyledir :

1966	% 47.96
1967	% 45.91
1968	% 46.96

Personel giderlerinin bütçe gelir tahminlerine nisbeti ise yine % 30 dan farklı bulunmaktadır.

1966	% 42.60
1967	% 34.64
1968	% 35.87

BİBLİYOGRAFYA

1. Türkiye'de Mahalli İdareler Maliyesi A. Damalı
2. Maliye John F. Due Ph. D.
3. T. C. İstanbul Belediyesi Gelir ve Gider kesin Hesapları ... 1966
4. T. C. İstanbul Belediyesi Gelir ve Gider Kesin Hesapları ... 1967
5. T. C. İstanbul Belediyesi Gelir ve Gider Kesin Hesapları ... 1968
6. İdare Hukuku Sıddık Sami Onar
7. Belediye Gelirleri Kanunu 5237 sayılı
8. Belediye Kanunu 1580 sayılı
9. Mahalli İdareler Maliyesi İ. Hakrı Ülkmen
10. Mahalli İdareler Maliyesi Recep Turgay
11. Belediye Gelirleri Kanunu ve İzahlar Muzaffer Akalın
12. Amme Masrafları Miktar ve Strüktür Değişimleri Tahlili ... Memduh Yaşa
14. Maliye Enstitüsü Konferansları 10. cu seri sene 1964

Dirije Ekonomi ve Enflâsyon

Celâdet MORALİGİL

Batı para sistemindeki yeni sarsıntılar komünist gözlemciler tarafından memnuniyetle karşılandı. Doğu Blok'u basını mutlak farfalarla «Kapitalizmin Krizi» diye bildirdi. İşin derinine inmeyenler için, Sovyet Blok'u, fırtınalarla çalkanan dünya ekonomisi içinde kaygılı sağlam intibainı verdi. Daha 1930 lardaki dünya ekonomik bunalımı esnasında Sovyetler Birliğinin bunalım tanımadığı iddiası, komünistlerin pek severek ileri sürdükleri bir husustu. (Plânlı eko-

nomide devamlı zuhur eden ve kısmen de feci sonuçlar veren darboğazlar resmi ağızlarda alenen bunalım olarak nitelenmemektedir.)

Enflâsyonu ve deflâsyonu ortadan kaldırmak için devletin emirleriyle tüm ekonomik olayları dirije etmek acaba en iyi vasıta mıdır? Pratik tecrübeler bunun tam aksini göstermektedir. Ekonomik olayları modern para ve konjonktür politikasıyla para yönünden basiretle idare etmek yerine, nerede olursa olsun, mal yönünden sert tedbir-

lerle nizam altına sokmak teşebbüsü arz ve talep arasındaki bozuklukları -ekseriya enflasyon- müzminleştirir. Komünist plânlı ekonomisini ve serbest piyasa ekonomisini iyi tanıyan sabık Çekoslovak iktisat vekili Ota Sik daha bir kaç ay önce, Sovyetler Birliğinde -örtülü de olsa- devamlı bir enflasyon problemi olduğunu hatırlatmıştı. Sabık bakan bunun baş nedeni olarak tüm üretim içinde ağır sanayiye artan payını göstermektedir. Ona göre bu endüstri dalının tercihli durumundan, tüketim imkânları, ücretler yekûnu kadar çabuk artmaktadır. Buna rağmen zaman, zaman ücretleri yükseltmek zorunluğunda kalmaktadır. Fakat, yine sabık bakana göre, artan ücretlere karşılık yeteri kadar mal arzı mevcut olmamaktadır.

Fiatlar ve döviz kurları serbest olarak oluşmuşsa ve yukarıdan keyfî olarak kumanda olunursa, orada, konjonktürün kızışmasının ve para değerinin düşmesinin erken teşhis olanağı yoktur. Komünist ekonomi yöneticileri olsa, olsa karaborsadaki fiat ve kur hareketlerinden tehlike çanlarının çaldığını anlayabilirler. Bir batı para sistemindeki hastalık, sadece indeks rakkamlarından değil, bilâkis arz, talep ve fiat değişimleriyle her denge bozulmasında elâtik olarak

reaksiyon gösteren serbest piyasanın sinirli huzursuzluğu ile daha erken safhada kendini belli eder. Doğu Blok'una mensup bir memlekette ise paranın hastalığı uzun süreye halktan saklanır. Müzmin hastalık had safhaya gelir ve derhal cerrahî müdahale kaçınılmaz hal alırsa, bu, yapılacak veya yapılmış ameliyatı bildiren haberlerden öğrenilir. Böyle bir operasyonun klâsik bir misali birinci para reformundan dokuz yıl sonra 1957 yılında Doğu Almanya'nın baş vurduğu para değiştirme işlemidir. Komünist idareciler eski banknotların yenileriyle başa baş değiştirileceğini bildirek yapacakları ağır işlemi önemsiz gösteriyorlar ve «para reformu» deyiminden korkarak kaçıyorlardı. Sadece 300 eski doğu markı, aynı miktar yeni banknotla değiştirildi. Para değiştiren 300 den fazla mark değiştirmek istediğinde bu fazla miktar önce alakonuldu. Bu paralardan yetkili inceleme komüsyonunun «spekülâtif menşeli» dir şeklindeki keyfî tefsirine duçar kalanlar da müsadere olundular. Nakit para istifçileri de ağır cezalara çarptırıldılar. Tahmimi olarak 1,5-2 milyar mark bu suretle tedavülden çekildi.

Tüketicinin eline tekrar para geçmesini önlemek ve devletin palalı teşebbüslerine para bulmak için, 1957 senesinde Kruşçov da

kendine has kabalıkla gaddarca bir adım attı. Rus halkının geçmiş yıllarda mecburî istikrazlarla verdiği 260 milyar rublenin yıllık itfaları ve faizleri 20-25 yıl için durduruldu. Kruşçov bundan bir kaç yıl sonra 1961 yılında, bir ruble değişimiyle bağlantılı olarak Sovyet parasının kurunu yeniden tesbit etmek zoruunda kaldı.

Doğu Blok'u ekonomilerinin duçar olduğu devamlı enflasyon baskısı son zamanlarda daha belirli olmağa başladı. Reformcuların düşürülmesinden sonra Çekoslovakya, komünist memleketlerde sık, sık kullanılan kaba bir enflasyonla mücadele metoduna baş vurdu: Umumî fiat yükseltilmesi. Polonya'da da geçen kış kuvvetli para fazlalığını % 20 fiat artışıyla ortadan kaldırmak yolu arandı. Kızgın kitlelerin ayaklanması yetkilileri aldıkları kararlardan dönmeğe zorladığından tecrübe başarı sağlayamadı. Politik nedenlerle yapılan fiat indirimi ekonomik bakımdan az anlamlı idi. Çünkü aynı zamanda mal arzı çoğaltılamadığından kumanda olunan fiatların kuvvetlen-

dirdiği talep boşlukta kalıyordu. Bu yılın başında Doğu Almanya'da yapılan fiat indirimi için de aynı husus geçerlidir. Bu da gerçek bir ekonomik anlamdan uzak politik bir yatıştırma manevrası idi.

Komünistlerin emirle işleyen ekonomilerinin devamlı krizleri bizim batıda kendimizi beğenmemize vesile olmamalıdır. Bilhassa enflasyon hususunda bizim elimizde çok daha iyi karşı tedbir olanağı bulunmaktadır. Fakat bu tedbirleri çoğunlukla kullanmıyoruz. Modern ekonominin baş belâsı ile mücadelede batılı devlet adamları son yıllarda hiç de iy şöhret yapmadılar. Hatta bazıları yeniden güdümlü metodu denemek hatasına düştüler. Güdümlü metot ise enflasyonun ebedileşmesi demektir. Zira o para hastalığını kökünden yakalamaz, bilakis örtbas eder ve sürükler. Bilhassa marksistlerin kendi güdümlü sistemlerinden şüphe etmeğe başladıkları ve serbest kur ve fiat teşekkülü gibi piyasa sistemine uygun metotları tartıştıkları bir sırada bizim emirli ekonomiye yaklaşmamız büyük bir budalılık olur.

Frankfurter Allgemeine'den çeviri

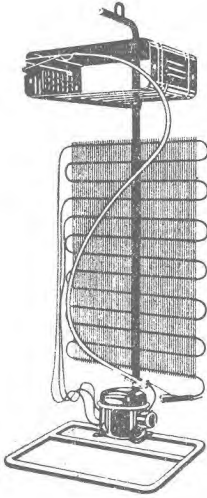
Biyografim :

1927 yılında İstanbul'da doğdum. Bütün tahsilimi İstanbul'da tamamlayarak 1949 senesinde İstanbul İktisat Fakültesinden mezun oldum. Vatani vazifemi müteakip beş yıl kadar İstanbul Emniyet Sandığı'nda revizörlük ve sonra dört yıl İleri Matbaacılık ve Neşriyat A.Ş. de müdür yardımcılığı yaptım ve Tercüman gazetesinde iktisadi yazılar yazdım. 1959 yılında Viyana'da Almanca öğrendim ve 1968 martına kadar Almanya'da Frankfurt'ta bir bankada çalıştım. Halen Altınbaşak Ziraat Makine ve Aletler Sanayi A.Ş. ve Tarım Ticaret Kollektif şirketinin organizasyon ve pazarlama uzmanıyım. Biraz İngilizce ve çok iyi Almanca konuşur ve yazarım.

Memleketimizin elektrik cihazı ve ev aletleri sanayiinin ihtiyaclarına
cevap vermek üzere

TÜRK GENERAL ELEKTRİK ENDÜSTRİ A.Ş.

Türkiye'nin özel şartlarına göre geliştirdiği,
BEYNELMİLEL KALİTEDEKİ imalat çeşitlerini iftiharla sunar :

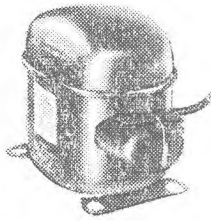

KOMPLE SOĞUTUCU ÜNİTELER

(Ev tipi buzdolapları için)

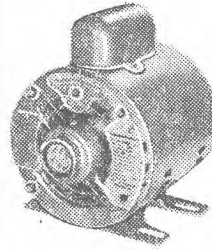
SOĞUTUCU ÜNİTE ELEMENLARI

Evaporatörler, Kondenserler,
Eşanjörler

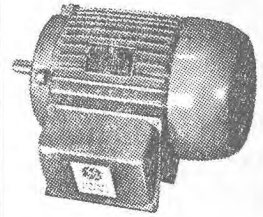
KOMPRESÖRLER

(75 Kcl/saat 525 Kcal/ saat)
Hermetik (tam kapalı) ve
Freon 12 alçak ve yüksek e-
vaporatör basınçlarında ev
tipi buzdolapları, su soğutu-
cuları, şişe nem gidericileri,
şişe soğutucuları v.s., tatbi-
katlar için.

ÖZEL TATBİKAT MOTORLARI

- Çamaşır makineleri,
yıkayıcı motorları
- Çamaşır makineleri,
sıkıcı motorları
- Konvektör fan motorları
- Aspiratör motorları
- Aksiyal fan motorları v.s.

GENEL MAKSAT MOTORLARI

- Monofaze yarım kapalı, burç
yataklı motorlar (1/6-3/4) HP
(Özellikle ticari buzdolap komp-
resörleri ve sessiz çalışma is-
tleyen tatbikatlar için)
- Monofaze ve trifaze tam ka-
pılı, cebri soğutmalı, rulman
yataklı motorlar

EMAYE BOBİN TELLERİ:

0,29 mm.'den 1,30 mm.'ye kadar (135°C sıcaklıkta
çalışmaya dayanıklı, hermetik kalite)

Özel ihtiyaca göre, makara veya kova içerisinde kan-
gallar halinde teslim edilebilir.

1/4-1 HP-1425 d/d 110/220 V.
tek fazlı kondansatörlü.

1/2-2 HP 1425 d/d 220/380 V.

1/2-2 HP 2850 d/d 220/380 V.

1/2-1,5 HP 950 d/d 220/380 V.

Her türlü tatbikat problemlerinizi için teknik servisimiz emrinizdedir.

GENERAL ELECTRIC

Elektrikte En Büyük İsim

TÜRK GENERAL ELEKTRİK ENDÜSTRİ A.Ş.

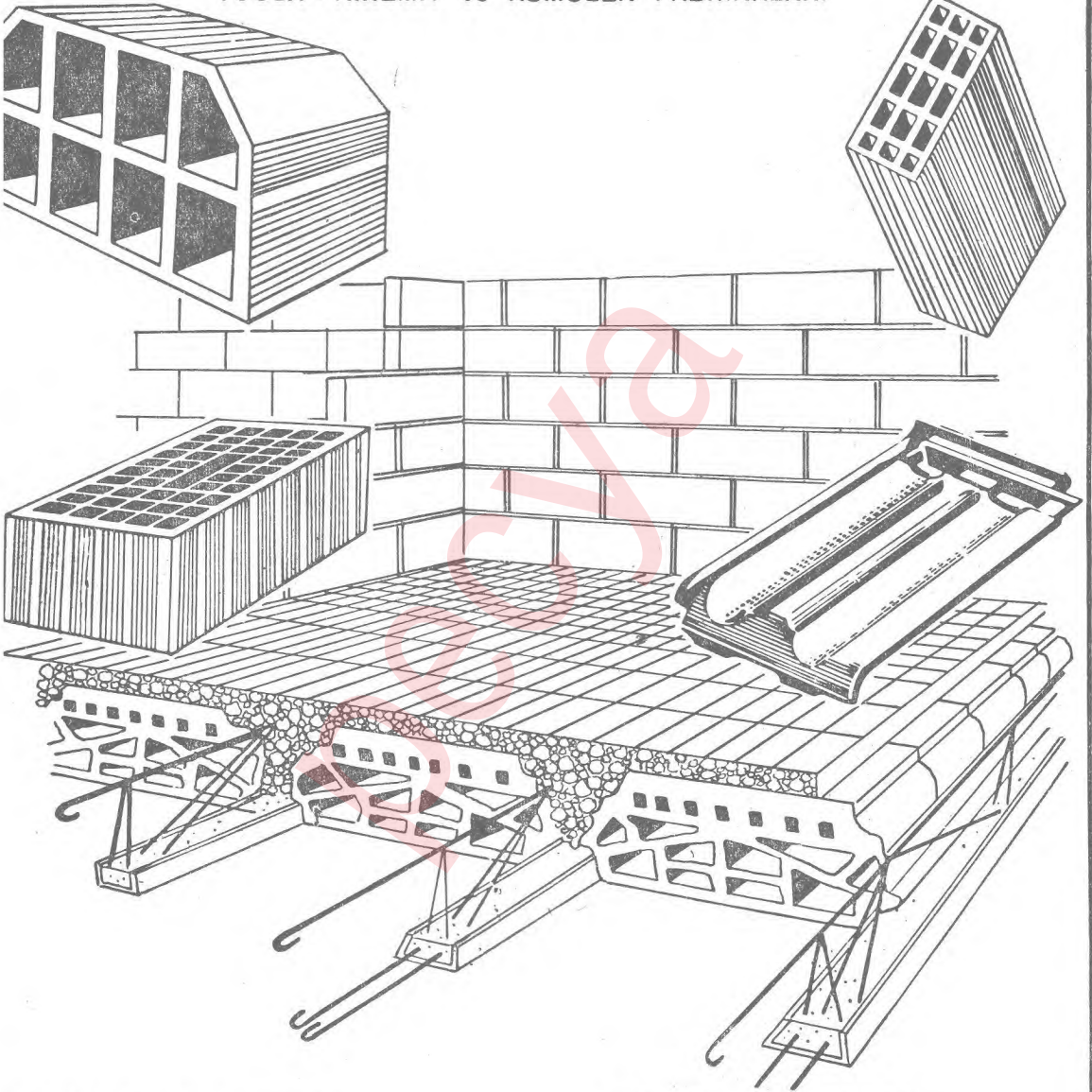
Topkapı-İstanbul Tel: 23 22 52 - 23 22 55

GENEL SATICISI: BEKO TİCARET A.Ş.

İstiklâl Cad. 349 Beyoğlu-İstanbul Telefon: 49 00 39

TUĞLA - KİREMİT ve ASMOLEN FABRİKALARI

İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

Necatibey Cad. Arhan
Fındıklı - İstanbul

Tel: 49 58 02 - 44 81 29

KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

MühürdarFuat Bey Sokak
Talas İş Hanı kat 1 Kadıköy - İstanbul

Tel: 36 13 42 - 36 48 98

MUAYYEN ZAMANLARDAKİ
SANCILARDA

OPON

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarına karşı ve bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır ● **OPON**, günde altı tablet alınabilir

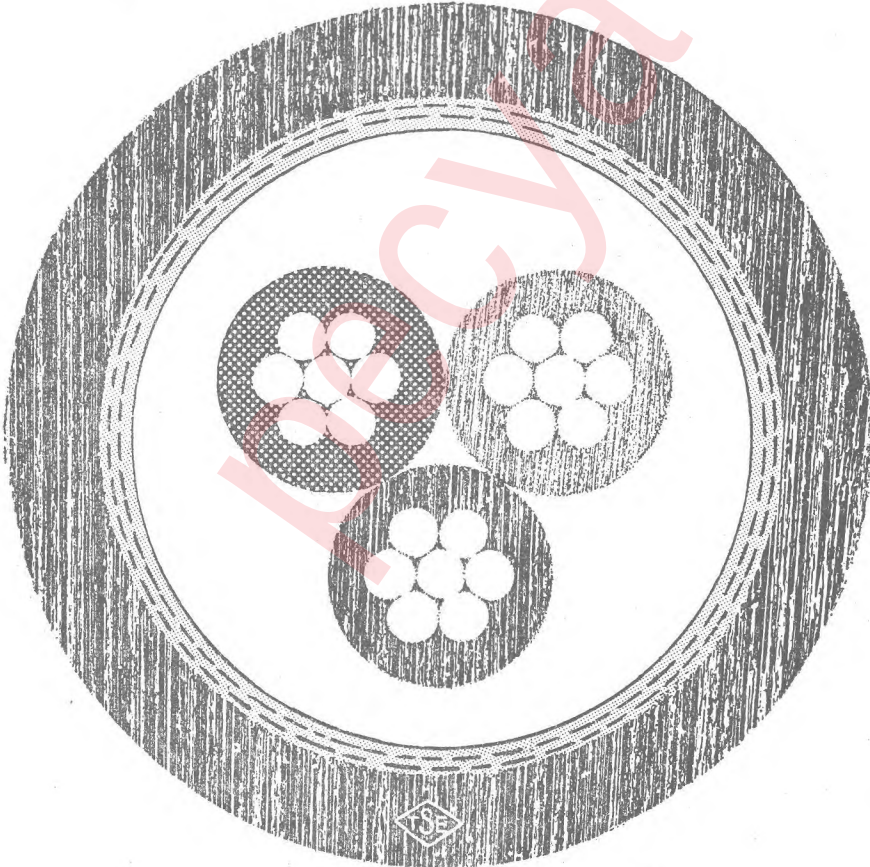
ENERJİ NAKLİNDE

Candamarı

Bir sınaî tesis insan vücuduna benzer. Her ikisinin de enerjiye ihtiyacı vardır. Sınaî tesisin enerjisi elektrik, candamarı da enerjiyi nakleden yeraltı kablodur.

Devamlı enerji için daima KAVEL'e güveniniz.

KAVEL

admar_484236

KABLO VE ELEKTRİK MALZEMESİ A.Ş.
İSTİNYE - İSTANBUL tel: 63 34 00

Ustanın Çırağına Öğüdü

"İş sahibi olmak için işi bilmek yetmez..
Gerçekten de öyle.. Hem kendinize, hem de yurt kal-
kınmasına birşeyler katmak için, iş yapacak krediye ihtiya-
cınız vardır. Küçük Esnaf ve Sanatkarı kredi vererek besle-
yen ve destekleyen bir banka biliyor, usta.. Onun için söy-
le getiriyor sözünün gerisini:

**TÜRKİYE
HALK
BANKASI**

ile işbirliği yap

Delta Reklamcılık

ARSLAN

tek

veya

BLOK

• ateş tuğlası

ateş harçları

izolasyon tuğlası

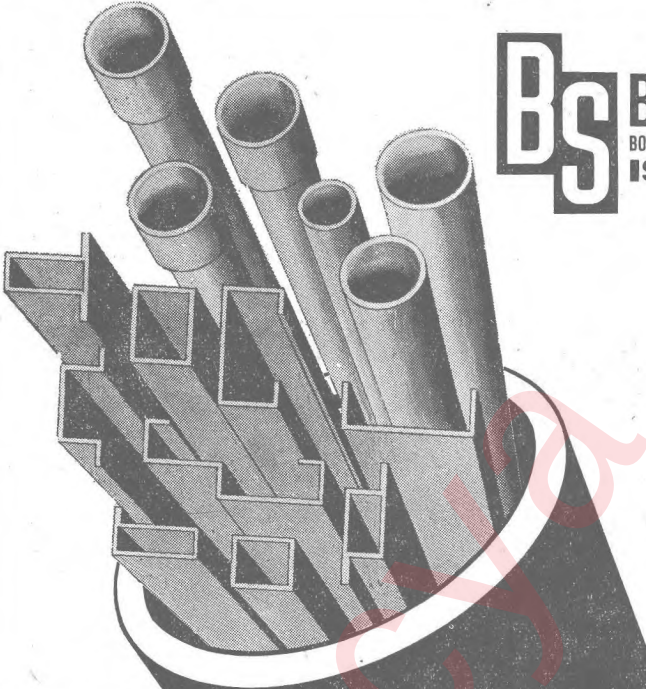
• yapı tuğlası

EYÜP — İSTANBUL

Fab. : 23 22 10

Mz. : 44 30 40

st

Bs

BORUSAN
BORU SANAYİİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL
1958

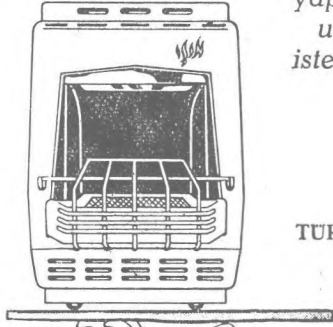
SANAYİDE İNŞAATTA

borusan mamulleri

Merkez: Meclisi Mebusan Cad.No 325 Kat 1 Salıpazarı -İstanbul

Santral: 44 74 80 (5 Hat) Müdüriyet: 44 36 39 Satış: 44 76 03 - 49 54 78

hangi odanız iyi ısınmaz

...oraya bir IŞIN alınız. IŞIN, en ideal ilâve ısıtıcıdır. Bütangazı ile çalışır. Boru istemez. Koku yapmaz. Tam emniyetlidir. Ustelik, ucuzdur. Tekerlekli olduğundan istenilen yere götürülebilir. Çok ısıtır.

TURK DEMİR DOKUM FABRİKALARI A.Ş.
Südâhtar - İstanbul

evinizin bankası - herkesin bankası

TÜRKİYE EMLAK KREDİ BANKASI

asabî ağırlara karşı...

...GRİPİN, soğuk algınlığından ileri gelen vücut ağrılarına, asabî ağırlara karşı faydalıdır. GRİPİN, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ve siyatik ağrılarını teskin eder. GRİPİN, grip ve nezle başlangıcında bir çok fenalıkları önler. GRİPİN, 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir.

1971-72 YILININ en seçme filmleri

listesinde

YAĞMURLA GELEN ADAM

Rider On The Rain

Yönetmen: Rene CLEMENT
Charles BRONSON Marlene JOBERT

Renkli-İngilizce

KOMPANEROS

Vamos a matar Companeros

Yönetmen: Sergio CORBUCCI
Franco NERO Thomas MILIAN

Renkli-İngilizce-Sinemaskop

KAPININ ARKASINDA BİRİ VAR

Quelqu'un derrière la porte

Yönetmen: Nicolas GESSNER
Charles BRONSON Anthony PERKINS

Renkli-İngilizce

ŞEREF YOLU

Max et les ferrailleurs

Yönetmen: Claude SAUTET
Michel PICCOLI Romy SCHNEIDER

Renkli-Fransızca

KADERİN TOKADI

Showdown

John MILLS Luciana PALUZZI
Robert HOFFMAN

Renkli-İngilizce-Sinemaskop

EŞEK DERİSİ

Peau D'âne

Yönetmen: Jacques DEMY

Catherine DENEUVE Jacques PERRIN
Jean MARAIS

Renkli-Fransızca

DALDAKİ OTOMOBİL
Sur un arbre perché

R. Fr. Sc.
R. Tr. Sc.

Louis de Funes
Geraldine Chaplin

YILAN RUHLU KADIN
The strange vice of Mrs. Ward

R. Ing. Sc.
R. Tr. Sc.

George Hilton
Edwige Fenech

KOBRA
Cobra

R. Fr.
R. Tr.

Senta Berger
Sterling Hayden

ŞAŞKIN ADAM
Le distrait

R. Fr.
R. Tr.

Pierre Richard
Bernard Blier

CILGIN AŞIKLAR
With so much love

R. Ing. Sc.
R. Tr. Sc.

Catherine Spaak
Claude Rich

SABATA VADİLER HÂKİMİ
Arriva Sabata

R. Ing. Sc.
R. Tr. Sc.

Anthony Steffen
Peter Lee Lawrence

SON ATAK
Le dernier saut

R. Fr.
R. Tr.

Maurice Ronet
Michel Bouquet

KORSANLARIN SAVAŞI
The return of the black pirate

R. Ing. Sc.
R. Tr. Sc.

Robert Woods
Tania Alvarado

HAVUZDAKİ CESET
Fourth victim

R. Ing. Sc.
R. Tr. Sc.

Carol Baker
Michael Craig

ŞEHVETLİ DAKİKALAR (KORKU)
Fright

R. Ing.
R. Tr.

George Cole
Dennis Waterman

ASK HİKAYESİ
A Swedish love story

R. İsveç
R. Tr.

Roy Anderson
Ann Sofie Kylin

CEHENNEM BOMBOŞ
Hell is empty

R. Ing.
R. Tr.

Anthony Steele
James R. Justice

ALTIN SESLİ OKSÜZ
The golden voiced orphan

R. Ing.
R. Tr.

Heinz Reincke
Gerlinde Locker

SİRK ŞAMPİYONLARI
Rings around the world

R. Tr.

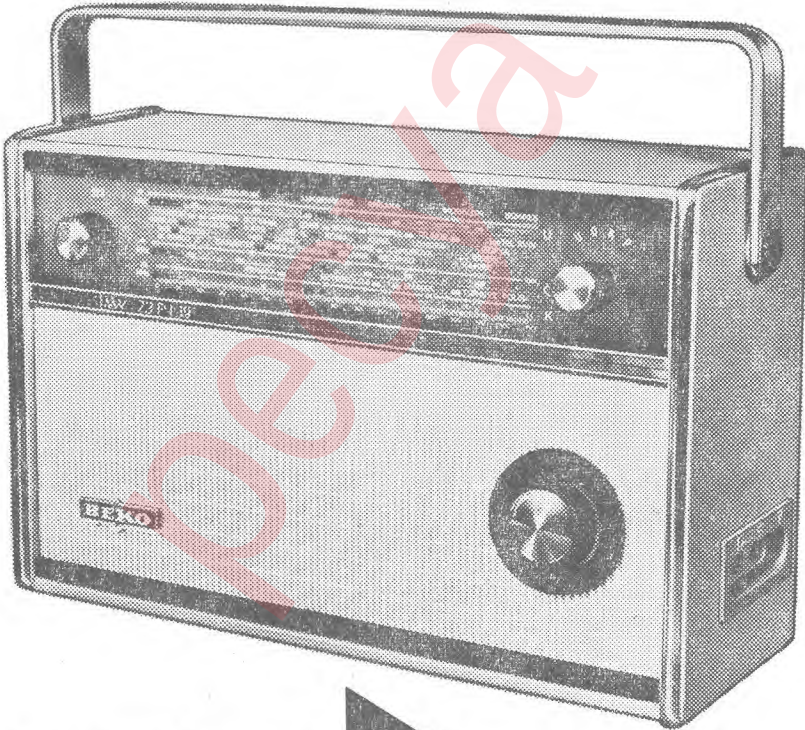
Don Ameche
Renkli dokümanter

EN SEÇME FİLMLERLE TÜRK SINEMASININ HİZMETİNDEYİZ

Tosbağ sok. 10/3 Galatasaray-İstanbul

Tel. 44 32 03 - 45 33 65

en pahalı radyodan
daha kaliteli
en ucuz radyodan
daha ucuz

BEKO* (Tip 116)

BUGÜNÜN
KÜÇÜKLERİ
YARININ
BÜYÜKLERİDİR.

ÇOCUKLARINIZI
TASARRUFA
ALİŞTİRİNİZ

T.C.ZİRAAT BANKASI

HOS BAG

**ŞARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE**

TEKEL

SUNAR

